

NORGE 2019 MENNESKERETTIGHETSRAPPORT

SAMMENDRAG

Norge er et parlamentarisk demokrati og konstitusjonelt kongedømme. Regjeringsmakten består av statsministeren, regjeringen og nasjonalforsamlingen (Stortinget) med 169 representanter, som velges for fire år. Stortinget kan ikke oppløses. Kongen velger vanligvis lederen av flertallspartiet eller en flertallskoalisjon til statsminister med godkjenning fra Stortinget. Ifølge observatører foregikk stortingsvalget i september 2017 hvor mange partier var representert, på fritt og rettferdig grunnlag.

Det nasjonale politiet har hovedansvaret for intern sikkerhet. Politiet kan påkalle væpnede styrker om bistand i kriser. Under slike omstendigheter opererer de væpnede styrkene under politimyndighet. Politidirektoratet har tilsyn med politistyrken. Sivile myndigheter opprettholdt effektiv kontroll over det nasjonale politiet.

Det ble ikke rapportert om noen åpenbare brudd på menneskerettighetene.

Myndighetene etterforsket tjenestepersoner som brøt menneskerettighetene.

Punkt 1. Respekt for personvernet, herunder frihet fra:

a. Vilkårlig dødsstraff og andre ulovlige eller politisk motiverte drap

Det er ikke meldt om tilfeller der myndighetene eller representanter for myndighetene har begått vilkårlige eller ulovlige drap.

b. Forsvinning

Det er ikke rapportert om forsvinninger, verken i regi av eller på vegne av myndighetene.

c. Tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Slik praksis er forbudt etter Grunnloven og lovgivningen for øvrig, og det er ikke rapportert om at myndighetspersoner har begått slike handlinger.

Forholdene i fengsel og varetekt

Det var ingen rapporter av betydning vedrørende forholdene i fengsel eller varetekt som vekket bekymring.

Fysiske forhold: Landet har ingen egne sentre for varetektsfengsling. Ved lov skal myndighetene overføre alle innsatte fra politistasjoner til fengsler innen 48 timer; de gjør vanligvis overføringen innen 24 timer. Fengsler oppfylte generelt internasjonale standarder, og det var ingen store bekymringer angående misbruk av innsatte.

En rapport om besøket fra Europarådets torturforebyggingskomite (CPT) i 2018 fant at varetektsfangene i Bodø-, Ila- og Ullersmo-fengslene ble utsatt for rettsbestemt full isolasjon vanligvis låst inne i cellene sine i 22 timer i døgnet. De hadde veldig begrenset kontakt med personalet, og fikk tilbud om en times utendørs trening (alene) og en times tilgang til et treningsrom (alene). CPT-delegasjonen observerte "store problemer i fengslene som ble besøkt med å overføre alvorlig psykisk syke fanger til psykiatriske sykehus". I fengslene Bodø og Ullersmo ventet nyankomne fanger noen ganger i flere uker før de fikk besøk på grunn av forsinkelser med å få den nødvendige godkjenningen for de besøkende.

Administrasjon: Myndighetene gjennomførte forsvarlige granskninger av troverdige påstander om dårlig behandling.

Uavhengig kontroll: Myndighetene tillot besøk, også uanmeldte besøk, fra uavhengige menneskerettighetsobservatører. CPT lanserte 17. januar 2019 rapport fra sitt besøk til landet.

Forbedringer: I 2018 bygde regjeringen om Trandum interneringssenter som svar på bekymringer som kom i 2016 og 2017 fra Amnesty International Norge og Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS). NOAS og CPT bekreftet at de fysiske forholdene i interneringssentralen hadde forbedret seg betydelig, men fortsatte å vekke bekymring for at noen av prosedyrene som ble brukt for å arrestere og sikre deporterte, var strengere enn de som ble brukt for domfelte kriminelle i fengsel.

d. Vilkårlig arrestasjon eller frihetsberøvelse

Grunnloven og annen lovgivning forbyr vilkårlig arrestasjon og frihetsberøvelse og gir individet rett til å prøve lovligheten av arrest eller frihetsberøvelse for domstolene, og myndighetene har generelt rettet seg etter disse kravene.

Fremgangsmåte ved arrestasjon og behandling av varetektsfanger

Loven krever arrestordre godkjent av påtalemyndigheten før arrestasjon. Politiet kan foreta arrest uten arrestordre dersom det ville innebære en risiko for politiet eller sivile eller materiell skade dersom de måtte vente. Dersom politiet anholder en person uten at det foreligger arrestordre, må påtalemyndigheten så snart som mulig avgjøre om varetektsfengslingen skal opprettholdes. Varetektsfanger skal gjøres kjent med anklagene mot dem umiddelbart etter arrestasjonen, og dersom påtalemyndigheten ønsker å varetektsfengsle mistenkte, må dette gjøres innen tre dager etter arrestasjonen. Dommeren avgjør om mistenkte skal holdes i varetekt eller løslates i påvente av rettssak. Det finnes en kausjonsordning, men den blir sjelden brukt. Tiltalte som er anklaget for mindre lovbrudd, blir rutinemessig løslatt i påvente av rettssak, også utlendinger bosatt i utlandet. Tiltalte som er anklaget for alvorlig eller voldelig kriminalitet, blir vanligvis holdt i varetekt frem til rettssaken. Før avhør gir myndighetene anholdte personer tilgang til advokat etter eget valg eller en advokat oppnevnt av myndighetene dersom valgt advokat ikke er tilgjengelig. Staten dekker i alle tilfeller advokatens honorar.

CPT fant at varetektsfengslede personer uten økonomiske ressurser ikke alltid ble gitt gratis tilgang til en advokat fra arrestasjonens tidspunkt. Varetektsfengslede fikk rettshjelp hvis det var forventet at politiet varetekt ville vare mer enn 24 timer (for voksne) eller tolv timer (for ungdommer). Som en konsekvens av det var det ikke uvanlig at kriminelle mistenkte ble utsatt for politiavhør uten en advokat til stede.

Loven krever at varetektsfanger overføres fra en midlertidig varetektscelle til vanlig fengselscelle innen 48 timer.

Loven sier at en domstol skal avgjøre hvorvidt og hvor lenge en varetektsfange kan sitte isolert i varetekt. I mai 2018 informerte norske myndigheter CPT-delegasjonen om at det i hele fengselssystemet kun ble holdt to varetektsfengslede i rettsbestemt full isolasjon i mer enn en måned: en i fem uker og en i seks uker.

e. Nektelse av rettferdig offentlig rettergang

Ifølge Grunnloven og annen lovgivning skal domstolene være uavhengige, og myndighetene respekterer generelt domstolenes uavhengighet og objektivitet.

Saksgangen i domstolene

Grunnloven og annen lovgivning gir rett til en rettferdig og offentlig rettergang, og et uavhengig rettsvesen håndhever generelt denne retten. Tiltalte formodes å være uskyldig inntil det motsatte er bevist og har rett til å få rask informasjon om hva tiltalen går ut på. Rettssaker ble avviklet uten unødig opphold. Tiltalte har rett til å være til stede under rettssaken. Tiltalte har også rett til advokat etter eget valg dekket av det offentlige, samt rett til tilstrekkelig tid og ressurser til å forberede et forsvar, til gratis tolking etter behov fra tiltale er tatt ut til endelig dom er falt, til å konfrontere og spørre ut aktorats vitner, til å legge frem egne bevis og fremstille egne vitner og har rett til å anke. Tiltalte kan ikke tvinges til å forklare seg eller innrømme skyld.

Politiske fanger

Det er ikke rapportert om politiske fanger eller innsatte.

Fremgangsmåte og rettsmidler i sivile saker

Personer og organisasjoner kan søke sivilrettslig kompensasjon for menneskerettsbrudd gjennom nasjonale domstoler. De kan anke saker som gjelder myndighetenes påståtte brudd på Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen til den Europeiske Menneskerettsdomstolen når alle andre ankemuligheter for nasjonale domstoler er oppbrukt.

Erstatning

Ifølge myndighetene og Det Mosaiske Trossamfunn (DMT) var erstatningskrav etter holocausttiden ikke et tema, og myndighetene har ikke liggende til behandling søksmål eller

erstatningskrav vedrørende fast eiendom eller urørlig gods som omfattes av Terezin-erklæringen, som regjeringen har tiltrådt.

f. Vilkårige eller ulovlige inngrep i personvern, familie, hjem eller korrespondanse

Dette er forbudt etter Grunnloven og annen lovgivning, og det er ikke rapportert om at myndighetene ikke har respektert dette forbudet.

Punkt 2. Respekt for borgerrettigheter, herunder:

a. Ytringsfrihet og pressefrihet

Grunnloven og annen lovgivning sikrer ytringsfrihet og pressefrihet, og myndighetene har generelt respektert disse rettighetene. En uavhengig presse, et effektivt rettsvesen og et velfungerende demokratisk politisk system fremmer alle ytringsfrihet og pressefrihet.

Ytringsfrihet: Loven forbyr "å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, b) religion eller livssyn, c) homofile legning, eller d) nedsatte funksjonsevne". Overtredelse straffes med bøter eller fengsel på inntil tre år.

Presse- og mediefrihet: Uavhengige medier var aktive og uttrykte et mangfold av synspunkter uten begrensning. Forbudet mot hatefulle ytringer gjelder også trykte medier og kringkastingsmedier, bokutgivelser, samt aviser og tidsskrifter på nett.

Internettfrihet

Myndighetene har ikke begrenset eller hindret adgangen til internett eller sensurert innhold på nettet, og det har ikke vært noen troverdige rapporter om at myndighetene har overvåket privat kommunikasjon på nettet uten nødvendig rettslig fullmakt.

Akademisk frihet og kulturarrangementer

Myndighetene la ingen begrensninger på akademisk frihet eller kulturarrangementer.

b. Forsamlings- og foreningsfrihet

Grunnloven og annen lovgivning gir forsamlings- og foreningsfrihet, og myndighetene har generelt respektert disse rettighetene.

c. Religionsfrihet

Se International Religious Freedom Report fra U.S. Department of State:

www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Bevegelsesfrihet

Loven gir frihet til innenlandsreiser, utenlandsreiser, emigrasjon og repatriering, og myndighetene har generelt respektert disse rettighetene.

e. Internt fordrevne

Ikke relevant

f. Beskyttelse av flyktninger

Tilgang til asyl: Loven gir anledning til å gi asyl- eller flyktningstatus, og myndighetene har etablert et system for å gi flyktninger beskyttelse. Interesseorganisasjoner som NOAS og Amnesty International kritiserte regjeringen for å ha gitt utlendingsmyndigheter instruksjoner om å tolke innvandrings- og asylbestemmelser strengere som et middel for å begrense tilgangen til asyl uten å endre den underliggende lovgivningen. NOAS siterte eksempler på at regjeringa omdefinerte nivået av sivil sikkerhet i Somalia for å trekke eller nekte asyl til søkere ved å hevde at det var "trygt å returnere til Somalia."

Ett eksempel er fra når innvandringsmyndighetene opphevet flyktningstatusen til en enslig mor av afghansk opphav som hadde flyktet fra Iran og hennes tre barn. Innvandringsmyndighetene forsøkte å returnere dem til Afghanistan selv om ingen av de tre barna var født i Afghanistan og de hadde aldri besøkt landet. Grunnlaget for opphevelsen var et krav fra regjeringen om at det var trygt for familien å returnere til Afghanistan. Selv om moren var bevisstløs ble hun fortsatt plassert i et fly med de tre barna. Ved ankomst til Istanbul måtte moren, som ikke hadde gjenvunnet bevissthet, bli returnert til Norge av medisinske årsaker. De tre mindreårige barna ble igjen i Istanbul i påvente av deres utsendelse til Afghanistan. Afganske myndigheter nektet til slutt å ta i mot dem, og norske myndigheter ble tvunget til å ta tilbake barna etter 10 dager. Under disse omstendighetene og på grunn av innsatsen fra flere interesseorganisasjoner, fikk barna lov til å forbli i landet i påvente av en anke om innvandringsstatusen.

Trygt opphavsland/transittland: Landet er part i EUs Dublin-III-forordning, som gjør det mulig for myndighetene å returnere asylsøkere til det landet i Europa som ifølge forordningen anses å være ansvarlig for å avgjøre spørsmålet.

Bevegelsesfrihet: Loven tillater internering av migranter for å fastslå identiteten eller deportere dem dersom myndighetene finner det sannsynlig at vedkommende vil unndra seg et utreisepåbud. Interneringen er begrenset og underlagt rettslig vurdering.

Jobb: Regelverket tillater at asylsøkere som bor i integreringscentre kan skaffe seg arbeid mens søknaden deres blir behandlet. For å komme i betraktning må asylsøkerne oppfylle visse kriterier, blant annet må de ha gyldig ID dokumentasjon, asylintervjuet må vise at de sannsynligvis vil få asyl og de må delta i myndighetsdefinerte "integreringsprogrammer" som hjelper asylsøkere med å tilpasse seg det norske samfunn gjennom bruk av utdanningsressurser som språkopplæring og jobbtrening.

Varige løsninger: Myndighetene tilbød bosetting av flyktninger i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR). Utlendingsdirektoratet (UDI) har flere ordninger for å bosette flyktninger permanent i landet.

Gjennom Den Internasjonale Organisasjonen for Migrasjon (IOM) og andre offentlige partnere bisto myndighetene med retur av asylsøkere med avslag til opphavslandene gjennom frivillige ordninger som tilbyr økonomisk og praktisk hjelp til repatriering. Identitetsdokumenter utstedt enten av norske myndigheter eller hjemlandets myndigheter er påkrevd for å benytte denne ordningen. Myndighetene tilbyr fortsatt rutinemessig migranter et kontantbeløp pluss flybilletter for å oppmuntre personer med avslag eller svake asylgrunner til å forlate landet frivillig.

Personer med flyktningstatus kan søke om statsborgerskap dersom de oppfyller lovens krav, blant annet at de har vært bosatt i landet i minst sju av de siste ti årene, har fullført språkopplæring og bestått språkprøve og kurs i norsk samfunnsliv.

Myndighetene fortsatte å gi velferd og støtte til flyktninger som bor i landet som en del av regjeringens integreringsmål administrert av Barne- og familiedepartementet. For å muliggjøre overgangen til innvandrere til å bli produktive medlemmer av samfunnet, er visse kategorier av innvandrere, inkludert flyktninger, kvalifisert til opplæringsprogrammer innenfor norskopplæring, jobbopplæring, stillingsplassering, tilgang til skoler og universiteter og grunnleggende instruksjoner for å bo i norsk samfunn. Flyktninger og asylsøkere har tilgang til velferdsgoder som kortvarig eller langvarig bolig, medisinsk behandling og gis direkte tilgang til eller økonomisk støtte til nødvendigheter som mat, klær, grunnleggende underholdning og offentlig transport. Barn er berettiget til å delta på offentlige skoler og barnehager som om de var norske statsborgere, og det fins programmer for barn som nylig har kommet og trenger språkhjelp før de går inn i det ordinære utdanningssystemet.

I 2018 vedtok Stortinget for å tillate dobbelt statsborgerskap. Den nye loven trer i kraft fra og med 2020, og deretter vil valgbarhet for statsborgerskap ikke lenger være betinget av å gi avkall på sitt tidligere statsborgerskap.

Midlertidig beskyttelse: Frem til slutten av august ga myndighetene midlertidig humanitær beskyttelse til 48 personer som kanskje ikke kan kvalifiseres som flyktninger. Tillatelsene for midlertidig beskyttelse kan fornyes og gjøres permanente. Myndighetene ga midlertidig beskyttelse til mindre enn 10 enslige mindreårige, som fikk oppholdstillatelse i landet til fylte 18 år. NOAS og Flyktninghjelpen hevdet at regjeringens politikk ikke er å fornye midlertidig beskyttelse for disse mindreårige når de fyller 18 slik at de kan deporteres, selv om omstendighetene som førte til deres humanitære beskyttelse forblir uendret.

g. Statsløse personer

I følge FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) bodde det 2809 statsløse personer i landet på slutten av 2018 og disse ble ikke regnet som flyktninger.

I følge Utlendingsdirektoratet, bodde ytterligere 81 statsløse asylsøkere i mottak ved utgangen av august, en nedgang på 50,6 prosent fra samme periode i 2018. Av disse hadde

28 personer tillatelse til å bli, og 87 hadde utreisepåbud. De øvrige fortsatte asylsøknadsprosessen.

Myndighetene implementerer effektivt lover og regler for å gi statsløse personer mulighet til å oppnå statsborgerskap på ikke-diskriminerende grunnlag. NOAS mente imidlertid at prosessen var mangelfull fordi, selv om det er en veldefinert prosess for statsløse å oppnå nasjonalitet, fant NOAS myndighetenes prosess for å bli erklært statsløs å være tvetydig og vanskelig å oppnå.

Punkt 3. Frihet til å delta i den politiske prosessen

Grunnloven og annen lovgivning gir borgerne mulighet til regelmessig å velge regjering gjennom frie og rettferdige valg med hemmelig stemmegivning og basert på universell og lik stemmerett.

Siste valg: Ifølge observatører foregikk stortingsvalget i september 2017 på fritt og rettferdig grunnlag.

Kvinner og minoriteters deltakelse: Ingen lover begrenser kvinners eller minoriteters deltakelse i den politiske prosessen, og de deltok også rent faktisk.

Punkt 4. Korrupsjon og mangel på åpenhet i det offentlige

Loven fastsetter straff for korrupsjon blant offentlige tjenstepersoner, og myndighetene har generelt implementert loven på en effektiv måte. Det var ingen meldinger om korrupsjon i det offentlige i løpet av året.

Økonomirapportering: Ifølge loven skal opplysninger om inntekt og formue fra skattemeldingen for samtlige innbyggere, også offentlige tjenstepersoner, offentliggjøres hvert år. Mangelfull innberetning kan gi inntil to års fengsel. Hvert år må statsråder og stortingsrepresentanter oppgi inntekt, formue, gjeld, eksterne arbeidsforhold og eierskap i børsnoterte selskaper. Statsråder kan bli bøtelagt for overtredelse, men loven fastsetter ikke formelle sanksjoner for stortingsrepresentanter. Opplysninger gitt av statsråder og stortingsrepresentanter er offentlig tilgjengelig på Stortingets nettside innen 20 dager etter rapportering. Embetsmenn kan bøtelegges dersom de ikke opplyser om eventuell interessekonflikt før en beslutning tas. Statsråder, stortingsrepresentanter og embetsmenn må opplyse om eventuelt arbeidsforhold som blir inngått innen ett år etter at de har forlatt embetet.

Punkt 5. Myndighetenes holdning til internasjonal og ikke-offentlig granskning av påståtte brudd på menneskerettigheter

Mange ulike nasjonale og internasjonale menneskerettighetsgrupper opererte generelt uten offentlig begrensning og kunne granske og offentliggjøre sine funn i menneskerettighetssaker. Offentlige tjenstepersoner var som regel samarbeidsvillige og lyttet til deres synspunkter.

Offentlige menneskerettighetsorganer: Landet har Sivilombudsmann (Stortingets ombudsmann for forvaltningen), Barneombud og Likestillings- og diskrimineringsombud. Sivilombudsmannen oppnevnes av Stortinget, mens regjeringen oppnevner de andre. Alle ombudene nøytt godt av samarbeid fra myndighetenes side og opererte uten innblanding fra det offentlige.

Sivilombudsmannen og Likestillings- og diskrimineringsombudet behandler klager mot offentlige tjenstepersoners handlinger. Selv om ombudenes anbefalinger ikke er juridisk bindende, retter myndigheten seg som regel etter dem.

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité gjennomgår rapportene fra Sivilombudsmannen, mens justiskomiteen er ansvarlig for saker knyttet til rettssystemet, politiet samt strafferetten og sivilretten.

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) fremlegger hvert år en rapport om menneskerettigheter i landet for Stortinget. Den gir anbefalinger for å bidra til at landets internasjonale menneskerettighetsforpliktelser blir oppfylt ved å gi råd til myndighetene, spre offentlig informasjon, fremme utdanning og forskning på menneskerettigheter og legge til rette for samarbeid med aktuelle offentlige organer.

Punkt 6. Diskriminering, strukturell diskriminering og menneskehandel

Kvinner

Voldtekt og vold i hjemmet: Loven forbyr voldtekt, også voldtekt av ektefelle, og myndighetene har generelt håndhevet loven. Straffen for voldtekt er inntil 21 års fengsel, avhengig av overgrepets alvorlighetsgrad, fornærmedes alder og forholdene rundt handlingen. De fleste sakene førte til fengselsstraff på tre år og fire måneder.

Vold i hjemmet straffes med inntil seks års fengsel, mens grov voldtekt straffes med inntil 21 års fengsel. Vold mot kvinner, også fra partner, var et problem. Myndighetene håndhevet generelt loven, men Oslo Krisesenter kritiserte domfellelsesraten (ca. 10 prosent) som for lav.

Det finnes offentlige ordninger for å forebygge voldtekt og vold i hjemmet samt kontorer ute i politidistriktene som gir råd og støtte til fornærmede. Alle politidistriktene hadde en koordinator for vold i hjemmet. I mars lanserte regjeringen en treårig handlingsplan mot voldtekt som beskrev 33 spesifikke tiltak som skulle iverksettes, med fokus på forebygging, forbedring av omsorg og tjenester til ofre og forbedringer av rettssystemet.

Offentlige og private organisasjoner drev 47 offentlig finansierte krisesentre og fem krisetelefoner med døgnvakt. Ofre for vold i hjemmet har rett til gratis advokathjelp før de bestemmer seg for om de vil levere formell anmeldelse. Dersom myndighetene iverksetter straffeforfølgning, har fornærmede rett til gratis hjelp fra bistandsadvokat. Fornærmede kan også ha rett til en engangsutbetaling fra det offentlige.

I juni annonserte regjeringen arbeidet med en handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Justisdepartementet leder arbeidet med spesifikt ansvar delegert til Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kunnskapsdepartementet.. Arbeidet vil også inkludere det samiske samfunnet og en rekke interesseorganisasjoner og forskningsinstitusjoner.

Seksuell trakassering: Loven sier at "arbeidstaker skal ikke utsettes for trakassering eller annen utilbørlig opptreden", og myndighetene håndhever denne bestemmelsen effektivt. Arbeidsgivere som bryter loven, kan straffes med bøter eller fengsel i inntil to år, avhengig av hvor alvorlig overtredelsen er. Kostnadene og ressursene som kreves for å føre slike saker for retten, har vært en barriere for fornærmede som søker oppreisning i alle slike saker bortsett fra de mest alvorlige.

En ny antidiskrimineringsnemnd ble operativt og påtok seg jurisdiksjon for slike klager fra LDO.

Tvang i forbindelse med befolkningskontroll: Det ble ikke meldt om noen tilfeller av tvangsabort eller ufrivillig sterilisering.

Diskriminering: I henhold til loven må offentlige og private myndigheter fremme likestilling på alle samfunnsområder. Loven krever at 40 prosent av styremedlemmene i børsnoterte selskaper skal være kvinner. Selv om kvinner har samme juridiske status som menn, opplevde de diskriminering når det gjelder å få arbeid og diskriminering på selve arbeidsplassen (se avsnitt 7.d.). Frem til september omhandlet 78 av 300 (26 prosent) innrapporterte klager kjønnsdiskriminering.

Barn

Fødselsregistrering: Statsborgerskap følger foreldrene, og barn som blir født i landet, blir ikke automatisk norske statsborgere. Alle fødeklinikker i landet meldte fødsler til et sentralt fødselsregister og utstedte fødselsattest til foreldrene. Fødselsattesten tildeler ikke statsborgerskap.

Barnemishandling: I 2018 var 47 279 saker tilevaluering hos Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (BUFDIR) om påstått barnemishandling og totalt 48 194 saker ble ferdigbehandlet. Ved utgangen av 2018 hadde 39 043 barn fått hjelp fra barnevernet, hvorav 30 175 fikk hjelp i hjemmet, mens 8 868 var plassert utenfor familiehjemmet.

Et uavhengig Barneombud under Barne- og likestillingsdepartementet er etter loven ansvarlig for å beskytte barn og yte hjelp og støtte. Dersom det iverksettes straffeforfølgning, har fornærmede rett til gratis bistandsadvokat.

I september bestemte Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMK) at myndighetene krenket den europeiske menneskerettighetskonvensjonen da barnevernet tillot at en gutt ble adoptert uten morens samtykke. I september var 23 andre saker om barnevernet til behandling hos EMK.

Tidlig ekteskap og tvangsekteskap: Aldersgrensen for ekteskap i Norge er 18 år for både kvinner og menn.

Seksuell utnyttelse av barn: Kommersiell seksuell utnyttelse av barn under 18 er ulovlig, både i Norge og når handlingen begås av en norsk borger i utlandet. I begge tilfeller er straffen enten bøter eller fengsel i inntil to år. Barnepornografi er også ulovlig og straffes med bøter eller fengsel i inntil tre år. Myndighetene håndhever generelt loven. Den seksuelle lavalder er 16 år.

Internasjonale barnebortføringer: Norge har tiltrådt Haagkonvensjonen om de sivile sider ved internasjonal barnebortføring av 1980. Se Annual Report on International Parental Child Abduction fra U.S. Department of State:

<https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html>.

Antisemittisme

Det er rundt 1 400 jøder i landet, hvorav 700 tilhører etablerte jødiske menigheter. Jødiske samfunnsledere rapporterte at samfunnet og myndighetene generelt støttet samfunnet, selv om de erkjente at hendelser av antisemittisme forekom.

Ifølge interesseorganisasjoner og forskningsinstitutter, inkludert Universitetet i Oslo, Instituttet for Samfunnsforskning og det jødiske samfunnet, fortsatte hatefulle ytringer på internett mot etniske minoriteter og religiøse grupper å være et problem. I 2018 anmeldte flere jødiske organisasjoner rapperen Kaveh Kholardi for hatefulle ytringer da han brukte uttrykket "F ***** jøder" under en konsert, og som raskt ble fordømt av Oslo kommune samt lederen for det Det Mosaiske Trossamfunn (DMT) og den israelske ambassadøren. Påtalemyndigheten bestemte i mars om å ikke tiltale Kholardi. Daværende riksadvokat Tor-Aksel Busch aviste anken om å overprøve politiets beslutning, og konflikten blusset opp igjen når han antydte i sin begrunnelse at Kholardis uttalelse kunne tolkes som legitim kritikk av staten Israel i stedet for å være en antisemittisk ytring. Kritikere argumenterte at Kholardi ikke på noe tidspunkt nevnte israelsk politikk eller handlinger, eller sa ordene Israel eller «israelsk». En av klagerne, organisasjonen Med Israel for Fred, bemerket at beslutningen om ikke å straffeforfølge var "alarmerende fordi [Riksadvokaten] finner uklarhet der det ikke er noen." Påtalemyndigheten fjernet i etterkant denne delen av avgjørelsen, men opprettholdt avgjørelsen om å avvise anken.

I juni ble Tore Tvedt, leder for den nynazistiske organisasjonen Vigrid, dømt for rasisme og hatefulle ytringer etter å ha sendt 1 300 e-poster til skoler og barnehager der han hevdet at skoler "hjernevasket barn til å bli jødedyrkere," og henviste til jøder som "krypdyr" og "parasitter" på bloggen sin. Tvedt ble dømt til fengsel i 60 dager.

I juli publiserte NRK en tegneserie som ble kritisert for å være antisemittisk. Tegneserien skildret en mann som spilte Scrabble med en ortodoks rabbiner som skrev ordet "jødesvin" med sine bokstavbrikker. Etter kraftig kritikk, bestemte NRK seg 26. juli for å fjerne tegneserien fra nettstedet og publiserte en unnskyldning.

Regjeringen fortsatte å iverksette tiltak fra handlingsplanen mot antisemittisme for 2016-2020 med å gi ytterligere to millioner kroner (230.000 dollar) i finansiering under det gjeldende statsbudsjettet. Handlingsplanen ga støtte og koordinering til program for å integrere opplæring om antisemittisme i alle skoler, støtte jødiske museer og kulturinstitusjoner, finansiere forskning på antisemittisme og jødisk liv, og offentlige programmer for å bekjempe antisemittisme.

Menneskehandel

Se Trafficking in Persons Report fra U.S. Department of State på <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

Personer med funksjonshemming

Grunnloven og annen lovgivning forbyr diskriminering mot funksjonshemmede, og myndighetene har implementert og håndhevet disse bestemmelsene effektivt. Loven påbyr adkomst til offentlige bygg, informasjon og kommunikasjon for funksjonshemmede.

I følge Antidiskrimineringsnemnda, var 108 av de 300 (36 prosent) diskrimineringsklagene de hadde mottatt per september, basert på funksjonshemming.

I løpet av året la regjeringen ut en strategi for å sikre likhet for personer med nedsatt funksjonsevne. Den 10-årige strategien tar sikte på å redusere diskriminering, øke tilgangen og mulighetene til bolig, transport, sysselsetting og helsehjelp, samt deltakelse i kulturelle og sosiale aktiviteter.

Nasjonale / rasemessige / etniske minoriteter

Diskriminering mot innvandrere, deriblant asylsøkere og irregulære migranter, samt etniske minoriteter, var fortsatt et problem. Det var tilfeller av etnisk diskriminering i arbeidsforhold.

Raseprofilering er forbudt, men myndighetene har ikke ført statistikk over personer i sårbare grupper som er stoppet og kontrollert. Interesseorganisasjoner som Antirasistisk Senter rapporterte inn saker der politiet utarbeidet profiler over medlemmer av etniske og rasemessige minoritetsgrupper, særlig unge menn. I løpet av året mottok Diskrimineringsnemnda fire saker om etnisk diskriminering av politi eller rettsvesen.

Ifølge interesseorganisasjoner og forskningsinstitutter, inkludert Universitetet i Oslo, Institutt for Samfunnsforskning, og Antirasistisk Senter fortsatte hatefulle ytringer på internett mot etniske minoriteter å være et problem. Myndighetene videreførte den nasjonale strategien mot hatefulle ytringer som kom i slutten av 2016.

I tillegg til samene har fem etniske ikke-norske grupper med langvarig tilknytning til landet et særlig vern etter loven: kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romfolk og sigøynere/tatere (en særskilt gruppe reisende som innvandret til Norge og Sverige på 1500-tallet).

Urfolk

Det finnes ikke noe offisielt register over samer i Norge. Per januar 2018 viste offentlig statistikk at det bodde anslagsvis 55 544 personer i områder definert som "samiske" i Nord-Norge. I tillegg til at samene deltar fritt i den nasjonale politiske prosessen, velger samene sitt eget parlament, Sametinget, som utøver visse administrative og økonomiske oppgaver i henhold til loven. Medlemmer av sametinget representerer også sine velgere i internasjonale fora og organisasjoner som Arktisk Råd og FN. Sametingsvalget ble avholdt i 2017.

Interesseorganisasjoner og samiske myndigheter fortsatte å uttrykke bekymring for samiske barns manglende tilgang til samisk språkopplæring på grunn av mangel på kvalifiserte lærere.

Samene er bekymret for et høyt nivå av vold i nære relasjoner i det samiske samfunnet, og mangel på kulturell forståelse og opplæring av politi og sosiale velferdstjenester som har ført til ineffektive forebyggings-, behandlings- og strafferettslige programmer mot vold i hjemmet. For å gi en mer samisk samfunnsbasert tilnærming er man avhengige av økt rekruttering av samer til å arbeide i disse programmene. Det samiske samfunnet ønsket velkommen invitasjonen til å spille en betydelig rolle i utviklingen og implementeringen av Handlingsplanen mot vold i hjemmet som ble annonsert i juni. Samene har uttrykt bekymring for skade på sine tradisjonelle reinbeiteområder og trekkveier av landutvikling og utvinningsindustri. De har også innvendt seg mot det de anser som utilstrekkelig konsultasjon fra myndighetene når det gjelder begrensninger for maksimal størrelse på reinsdyrflokken.

Tilfeller av vold, diskriminering og andre overtredelser basert på seksuell legning og kjønnsidentitet

Loven forbyr diskriminering på grunn av seksuell legning og kjønnsidentitet i forbindelse med bolig, jobb, statsborgerskap og tilgang til offentlige tjenester som helsehjelp. Mens vold som er motivert av diskriminerende holdninger til transkjønnede personer ikke anses for å være hatkriminalitet, kan lovbrudd som er basert på diskriminerende holdninger til seksuell legning bli behandlet som grove lovbrudd.

I følge interesseorganisasjoner og forskningsinstitutter, inkludert Universitetet i Oslo, Institutt for Samfunnsforskning, og FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold – er hatefulle ytringer på internett mot etniske minoriteter, religiøse grupper, og lesbiske, homofile, bifile, og transpersoner, og intersex (LHBTI) personer fortsatt et problem. Institutt for Samfunnsforskning publiserte en studie som fant at en av fire medlemmer av LHBTI-samfunnet hadde opplevd en form for hatefulle ytringer, sammenlignet med 10 prosent av befolkningen generelt.

Annen vold eller diskriminering i samfunnet

Media og Antirasistisk Senter rapporterte om fortsatt anti-muslimske og innvandringsfiendtlige holdninger i samfunnet. I en video lagt ut på nettet av gruppen Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) uttalte nestleder Fanny "Anna" Braten at "islam har ingen

plass i Norge og at alle koraner må ødelegges.” I februar tiltalte statsadvokaten Braten og SIAN-leder Lars Thorsen for brudd på hatkriminalitetsloven etter å ha delt ut brosjyrer på et SIAN-arrangement i juni 2018 på Stovner og for en tale i september 2018 foran Stortinget. Brosjyrene og talen inneholdt uttalelser som “gode muslimer er notoriske seksualpredatorer,” hevdet at alle muslimer var sexforbrytere, drapsmenn og en terrortrussel. Under rettssaken som fulgte i november ble Thorsen funnet skyldig og dømt til fengsel i 30 dager og ble bøtelagt med 20.000 kroner (2.300 dollar). Braten ble frifunnet etter at Thorsen uttalte at han var den eneste forfatteren av brosjyrene og var han som i hovedsak delte ut dem.

Den 10. august drepte Philip Manshaus angivelig sin adopterte kinesiske stesøster og forsøkte å begå en masseskyting på al-Noor Islamic Center i Bærum, en nabokommune til Oslo. Manshaus kom til moskeen mellom bønnetjenestene, så det var få personer tilstedte og ble overmannet av et 65 år gammelt medlem av moskeen. Politiet pågrep Manshaus, og myndighetene etterforsket ham for terrorisme og drap. Etterforskningen avslørte at han var aktiv i nettfora for hvite supremacister og inspirert av masseskytingen i Christchurch, New Zealand, 15. mars samme år. Manshaus-hendelsen ble fordømt av statsministeren og lederne for alle politiske partier. Manshaus ble holdt i varetekt i fengslet i påvente av en full etterforskning av påtalemyndigheter. Politiet beslagla også Manshaus eiendom i påvente av utfallet av etterforskningen og sannsynlig rettssak.

2. november arrangerte den danske hvite supremistforeningen Scandza Forum en konferanse i Oslo med flere amerikanske og europeiske foredragsholdere. Rett før arrangementet arresterte Politiets sikkerhetstjeneste (PST) hvit supremacistforfatter og forlegger Greg Johnson begrunnet i utlendingsloven om at han kunne påvirke andre til å begå vold. Politiet pågrep også 28 motdemonstranter som ikke adlød politiets instruksjoner og forsøkte å storme konferansen. Johnson ble arrestert og deportert til Ungarn to dager etter arrestasjonen.

Ifølge frivillige organisasjoner og forskningsinstitutter, inkludert Universitetet i Oslo, Institutt for samfunnsforskning og Antirasistisk Senter, fortsatte hatefulle ytringer på internett mot religiøse grupper å være et problem. I august kunngjorde regjeringen at den ville utvikle en fem år lang handlingsplan for å bekjempe anti-muslimsk følelse og fremmedfrykt. Diskusjoner om planen hadde begynt tidligere i år, men skytingen mot en moske i en nabokommune til Oslo fremskyndet planen og ble formelt kunngjort av statsministeren i august.

Punkt 7. Arbeidstakeres rettigheter

a. Organisasjonsfrihet og rett til kollektive forhandlinger

Loven gir arbeidstakere, også migranter (de som har arbeidstillatelse i landet), rett til å danne og slutte seg til fagforeninger, rett til kollektive forhandlinger og rett til å gjennomføre lovlige streiker. Loven forbyr diskriminering på bakgrunn av tilknytning til fagforening og krever at arbeidstakere får tilbake jobben dersom de blir oppsagt på grunn av fagforeningsarbeid.

Streikeretten gjelder ikke militærpersonell og toppledere i embetsverket. Med Stortingets godkjenning kan regjeringen tvinge frem mekling i enhver sektor dersom den slår fast at en streik truer offentlig sikkerhet. Fagforeningene kritiserte myndighetene for å gripe for raskt inn i arbeidslivskonflikter.

Myndighetene håndhevet gjeldende lov. Straffene var tilstrekkelige til å virke avskrekkende.

b. Forbud mot tvangsarbeid

Loven forbyr alle former for tvangsarbeid, og myndighetene håndhevet lovforbudene effektivt. En maksimumsstraff på 10 års fengsel for overtredelse av loven var strengt nok til å virke avskrekkende. I 2018 mottok politiet 95 anmeldelser av brudd på arbeidsretten og ingen anmeldelser av tvangsarbeid fra Arbeidstilsynet.

Se også Trafficking in Persons Report fra U.S. Department of State på <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

c. Forbud mot barnarbeid og nedre aldersgrense for arbeid

Barn mellom 13 og 15 kan jobbe inntil 12 timer per uke med lett arbeid som ikke påvirker deres helse, utvikling eller skolegang negativt. Eksempler på lett arbeid er jobb som kontor- eller butikkhjelp. Barn under 15 må ha tillatelse fra foreldrene til å jobbe, og barn over 15 kan jobbe som ledd i yrkesopplæring dersom de er under ledelse av andre. Barn mellom 15 og 18 som ikke går på skole, kan jobbe inntil 40 timer per uke og inntil åtte timer per dag. For barn som fremdeles går på skole, begrenser loven arbeidstiden til bare den tiden "som ikke påvirker skolegangen" uten å angi nærmere grenser, men mindre enn 40 timer per uke. Barnevernslovgivningen gir barn eksplisitt beskyttelse mot å bli utnyttet som arbeidskraft. Myndighetene håndhevet disse lovene effektivt, og både sivilrettslige og strafferettslige sanksjoner var tilstrekkelige til å hindre overtredelser.

Arbeidsgivere overholdt stort sett reglene om nedre aldersgrense, men det ble meldt om at barn ble utsatt for menneskehandel med tvangsarbeid (se punkt 7.b). Barn ble tvunget til tiggings og kriminell virksomhet, spesielt narkotikasmugling og tyveri. Kommersiell seksuell utnyttelse av barn forekom også (se punkt 6, Barn). Det ble også rapportert om at barn ble tvunget til å jobbe som ubetalt hushjelp.

d. Diskriminering i arbeids- og yrkesforhold

Loven forbyr diskriminering i arbeids- og yrkesforhold. Myndighetene håndhevet loven effektivt og iverksatte sanksjoner når overtredelser ble oppdaget.

Det forekom diskriminering i arbeids- og yrkesforhold på grunn av kjønn og etnisitet. Loven krever at kvinner og menn som jobber med det samme, skal få lik lønn for arbeid av lik verdi. I 2018 tjente kvinner gjennomsnittlig 13,8 prosent mindre enn menn hver måned ifølge Statistisk sentralbyrå, som også rapporterte at 37 prosent av kvinnene og 14,6 prosent av mennene jobbet deltid i 2017, som er det siste året med tilgjengelig statistikk.

Innvandrere med like gode kvalifikasjoner hadde noen ganger større problemer med å finne jobb enn nordmenn. Ved utgangen av august var arbeidsledigheten blant innvandrere 5,2 prosent, mot 3,6 prosent blant nordmenn, ifølge Statistisk sentralbyrå. Afrikanske innvandrere hadde høyest arbeidsledighet med 9,6 prosent, etterfulgt av innvandrere fra Asia med 5,9 prosent, østeuropeiske EU-land med 5,3 prosent og Sør- og Mellom-Amerika med 5,1 prosent.

e. Akseptable arbeidsforhold

Loven fastsetter ikke en offisiell minstelønn. I stedet blir minstelønna fastsatt gjennom kollektive lønnsforhandlingsavtaler. Statistisk sentralbyrå bruker 60 prosent av middelinntekten for husholdningen som grense for relativ fattigdom. I 2018, som er det siste året det foreligger data for, hadde 11,5 prosent av landets befolkning en inntekt som lå under fattigdomsgrensen.

Loven fastsetter videre overtidsbetaling på 40 prosent i tillegg til vanlig lønn for overtid og forbyr pålagt overtid på over 10 timer per uke.

Loven gir de samme fordeler både for egne borgere og utenlandske arbeidstakere med oppholdstillatelse, men forbyr ansettelse av utenlandske arbeidstakere som ikke har oppholdstillatelse. Ifølge loven kreves trygge og fysisk akseptable arbeidsforhold for alle ansatte. Arbeidstilsynet sammen med eksterne eksperter fastsetter krav til sikkerhet og helse på arbeidsplassen. Disse kravene er forsvarlige i alle deler av næringslivet i landet. Loven krever at bedrifter med minst 50 ansatte skal ha arbeidsmiljøutvalg satt sammen av ledelsen, ansatte og helsepersonell. Foretak med minst 10 ansatte skal ha verneombud valgt av de ansatte. Arbeidstakere kan fjerne seg fra situasjoner som setter helse eller sikkerhet i fare uten å risikere å miste jobben. Myndighetene ga ansatte i denne situasjonen effektivt vern.

Arbeidstilsynet håndhevet effektivt lover og regler for akseptable arbeidsforhold i den formelle sektor. Antallet inspektører var tilstrekkelig til å håndheve loven. Arbeidstilsynet kan stenge en bedrift umiddelbart dersom ansattes liv eller helse er i overhengende fare og kan melde foretaket til politiet for alvorlige brudd på loven. Alvorlige brudd på loven kan medføre bøter eller i verste fall fengsel. Straffene var tilstrekkelige til å virke avskrekkende.